

Läkares klädsel viktig faktor i patient-läkarmötet

Traditionellt har läkarutstyrseln utgjorts av vit rock över civil formell klädsel, samt eventuellt ett stetoskop som accessoar. Denna utstyrsel har i ett antal studier funnits signalera trovärdighet och kompetens. Dock har klädseln ifrågasatts av olika anledningar. Ett argument mot den vita rocken och formella klädseln har varit att denna utstyrsel bidrar till ökad distans i patient-läkarrelationen, vilket bland annat framförts inom pediatriken och psykiatrin. Ett annat argument mot attributen, som bevisligen bidrar till läkares trovärdighet, är att de kan göra skada. Exempelvis kan den vita rocken härbärga diverse biologiska vektorer, vilket även en tillhörande slips kan [1-3]. Även om vissa hävdar att de kan komma förbi den förtroendeförlust som ett slipsavtagande kan innebära genom att ersätta slipsen med en fluga, så har åtminstone en randomiserad, kontrollerad multicenterstudie visat att det inte verkar finnas någon skillnad i grad av kontaminering mellan slipsar och flugor [4].

Ett antal studier av mikrofloran i den traditionella läkardräkten finns publicerade, och dessa ligger nu delvis till grund för den klädkod som införts på hela Karolinska Universitetssjukhuset. Oron för MRSA har lett till att all personal har fått strikta instruktioner att använda sjukhuskläder för att förhindra smittspridning. Det finns nu väletablerade regler för vilka kläder som skall användas och vad som gäller beträffande smycken, ringar, nagellack, skägg, huvudbonader etc. För oss på överviktsenheten, som mest sysslar med utbildningsrelaterad behandling av patienter känns användning av dessa kläder mindre befogad, men naturligtvis har personalen rättat sig efter gällande bestämmelser. Samtidigt har detta lett till att folkhumorn har fått tillfälle att frodas – klädseln betecknas nu som smurfkostym, pyjamas eller sparkdräkt.

Den uppkomna situationen gör det emellertid angeläget att ta reda på vad patienter egentligen tycker om vårdpersonalens klädsel. En sökning i den vetenskapliga litteraturen ger vid handen att det faktiskt finns en del undersökningar om hur läkarnas klädsel uppfattas av patienter i olika kliniska situationer [5-13] samt att smittoämnen kan frodas såväl i den vita rocken som i slipsar och flugor [1-3]. Vidare har rekommendationer rörande lämplig klädsel för läkare en lång historia, motiverad dels av funktionella och hygieniska skäl, dels av den påverkan på patient-läkarrelationen som valet av klädsel kan tänkas ha. Läkekunstens fader, Hippokrates, ansåg att läkaren bör vara »ren, välklädd och inoljad med väldoftande salvor«. För ca 1 000 år sedan konstaterade också läromästarna vid läroverket i Salerno, Sicilien, att läkare som klär sig illa kommer att få sämre betalt, även om någon djupare diskussion om klädselrelaterat förtroendeskapande i patient-läkarrelationen inte sattes på pränt.

Merparten av litteraturen på detta fält kommer från undersökningar utförda i USA. Redan 1987 publicerades en studie av intrycken av läkares klädsel bland föräldrar vars barn tagits in på sjukhus [14]. Man fann att föräldrarna var dubbelt så villiga att tillskriva formellt klädda läkare kompetens och trovärdighet. I motsats till dessa resultat fann en annan forskargrupp vid ungefär samma tid att patienter inte hade några nämnvärda synpunkter på hur vare sig manliga eller kvinnliga läkare var klädda [15]. Däremot var det viktigt att doktorn var proper. Läkares renlighet kombinerad med proper klädsel kan tänkas signalera att patientkonsultationen är en viktig akt, för vilken det tar tid att förbereda sig, medan en slarvigt klädd läkare kan uppfattas som oprofessionell och mindre kompe-

EN SLARVIGT KLÄDD LÄKARE kan uppfattas som mindre kompetent, visar en studie rörande intrycken av läkares klädsel.

Illustration: Helena Lundin

TABELL I. Amerikanska patienters attityder till läkarklädsel [5], procent. Alla skillnader högsignifikanta ($P < 0,0001$), χ^2 -test.

Vad föredrar du	Kostym	Vit rock	Operations- klädsel	Fritids- dress
vid en rutinundersökning?	5	82	12	2
vid en hjärtattack?	3	62	32	4
för att diskutera en känslig fråga?	13	71	8	8
Vem litar du mest på?	7	81	8	4
Vem är kunnigast?	10	81	8	1
Vem har mest auktoritet?	17	75	7	1

**LÄKARROCK
MED MÖNSTER**
användes på
1950-talet för att
inte skrämna
barnen på barn-
mottagningar.
Foto: Urban Orzolek

**OPERATIONS-
KLÄDSEL**
mer acceptabelt
då det gäller ki-
rurgiska åkom-
mor.
Foto: Urban Orzolek

tent. Resultaten var desamma oberoende av ålder, kön eller utbildning. Dock har en senare studie visat att även om 75 procent av tillfrågade patienter hävdar att läkares klädsel inte spelar någon roll, så väljer mer än hälften hellre formellt klädda läkare i vit rock framför elva andra alternativt klädda läkare [16]. Vidare visades att såväl patienters ålder som kön var relaterade till preferenser rörande läkares klädsel och/eller utseende. Liknande resultat har visats i öppen vården [8], barnvården [17] och på gynekologmottagningar [4]. Dock verkar klädseln inte spela roll på akutmottagningar, även om utförda jämförelser där framför allt fokuserat på eventuella skillnader mellan vit rock och operationsutstyrsel alternativt vit rock med eller utan slips [6, 9].

Bland vuxna öppenvårdspatienter har det i ett flertal studier visats att vit rock, finbyxor eller kjol, namnbricka, finskor och traditionell klippning är önskvärda attribut [7, 16]. Samtidigt är blåjeans, sandaler eller uppknäppt skjorta icke önskvärda. Vidare uppskattas det inte att manliga läkare är orakade eller bär örhängen [7]. Likaledes är tung sminkning, åtsittande kläder eller rikligt med smycken inte uppskattade hos kvinnliga läkare [16]. Piercing i tungan ansågs i en studie vara olämpligt hos läkare av mer än 75 procent av de tillfrågade, medan drygt 50 procent ansåg att tatueringar eller löparskor inte var önskvärda [7]. Både patienter och vårdpersonal har också visats ogilla yvig klädsel med volanger, band och spetsar och långa naglar [16].

På barnkliniker har inställningen dock varierat. För många år sedan införde man på Eskilstuna barnklinik att personalen kläddes ut i Kalle Anka-klädsel, som då skulle vara vänligt inbjudande. Det har genomförts undersökningar av vad föräldrar och barn tycker om vårdpersonalen på en pediatrik akutmottagning [18]. Här visade man upp fotografier av manliga och kvinnliga läkare iförda olika typer av sjukvårdskläder, från vit rock, kostym med skjorta och slips, operationskläder eller fritidsklädsel med gymnastikskor. Flertalet föräldrar föredrog korrekt klädda läkare, och de minst populära fotografierna föreställde läkare utan rock, utan slips och i gymnastikskor. När föräldrarna sökte med sina barn för kirurgiska åkommor var det mera acceptabelt att vårdpersonalen bar operationsklädsel, men annars ville man hellre se dem i mera formell sjukvårdsklädsel med vit rock och namnbricka. På jourtid var man mindre krävande och kunde acceptera vårdpersonal som inte var lika strikt klädd som under dagtid. Detta stämmer väl överens med fynden när de vuxna själva är patienter.

Vid undersökning på en gynekologmottagning frågade man ut kvinnor om hur de uppfattade olika läkares tillförlitlighet med avseende på sjukvårdsklädsel [19]. Här kunde man jämföra kombinationen operationskläder med vit rock med mera fritidsbetonad

klädsel. Det var uppenbart att dessa kvinnliga patienter inte gillade när doktorn kom i T-shirt, jeans, sandaler eller gymnastikskor.

I dessa undersökningar har man tittat på fotografier av läkare och annan vårdpersonal och bedömt deras tillförlitlighet professionellt. I en interventionsstudie lät man personal gå antingen i vit rock eller i operationskläder och frågade patienterna om hur de uppfattade läkarna under två olika veckoperioder [6]. Under dessa omständigheter tyckte patienterna inte att det var någon större skillnad på hur doktorn såg ut.

I en omfattande analys har författarna Brase och Richmond [20] i Storbritannien undersökt »the white coat effect« – ett uttryck som från början mest användes för att beteckna det faktum att många patienter uppvisade ett förhöjt blodtryck när de undersöktes av sjukvårdspersonal och skrämdes upp av den vita rocken med alla de associationer detta klädesplagg medförde. Författarna intervjuade en rad patienter, och de förde även in ett genusperspektiv om hur kvinnor såg på manliga läkare och manliga patienter på kvinnliga läkare. Man koncentrerade sig på fyra dimensioner av upplevelsen av vårdpersonalens trovärdighet: auktoritet, trovärdighet, vänlighet och attraktion. Forskarna ville närmare undersöka uppfattningen att en mera formell sjukvårdsklädsel, såsom t ex den vita rocken, antydde auktoritet men gör patienten ovillig att anförtro sig på grund av den upplevda distansen. Omvänt skulle en mera informell dress ge närmare och mera avspänd personkontakt men innebära en mindre auktoritativ läkarposition. Undersökningen visade entydigt att vit rock och mera formell klädsel föredras av patienter i största allmänhet framför en mera informell och avslappnad klädsel i vården. För framför allt kvinnorna var det viktigt att doktorn var »stilig« medan männen inte uppfattade kvinnliga läkare med samma förtecken. Enligt författarna hängde detta sannolikt samman med att socioekonomisk status för kvinnliga patienter är en viktig faktor som signalerar en social attraktion utöver utseendet. Denna status förmedlas av den formella klädseln.

En motsvarande undersökning genomfördes 2005 i Charleston, South Carolina, där en stor del av vårdpersonalen är afroamerikaner [5]. Här fick patienter, som kom till en invärtesmedicinsk klinik, bedöma 16 bilder (män–kvinnor, färgade–vita, kostym–vit rock, operationsklädsel–fritidsdress). (Se Tabell I.) Hur kvinnor i vården var klädda ansågs viktigare än männens klädsel. Färgade fäste allmänt större vikt vid läkares klädsel än vita, och de färgade fann det lättare att anförtro intima problem åt en välklädd läkare.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att patienterna faktiskt tycks önska sig att vårdpersonalen inte är ledigt klädd. Sjukvården betalar således ett trovärdighetspris när den traditionella läkarsymbolen i form av den vita rocken över formella civila kläder av hygieniskäl byts ut mot operationsklädsel. Vem vet i vilken omfattning det minskade förtroendet för smurfklädseln motverkar de mikrobiologiskt betingade fördelarna med denna kläddkod?

Stephan Rössner

professor, överläkare, Stephan.rossner@ki.se

Martin Neovius

med dr; båda vid överviktsenheten, Karolinska
Universitetssjukhuset Huddinge

Läs mer Referenslista <http://ltarkiv.lakartidningen.se>